

دانشگاه پیام نور

مرکز مشهد

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته علوم کتابداری و اطلاع رسانی (مدیریت فناوری اطلاعات)

گروه کتابداری

عنوان پایان نامه:

بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی اعضای هیئت علمی دانشگاه

محقق اردبیلی و میزان رضایت مندی دانشجویان از آنان

سمیه رضانی محمودآباد

استاد راهنما:

دکتر علی اکبر پوراحمد

استاد مشاور:

دکتر علی حسین قاسمی

دی ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ

الرَّحْمَنِ

الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

مرکز مشهد

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته علوم کتابداری و اطلاع رسانی (مدیریت فناوری اطلاعات)

گروه کتابداری

عنوان پایان نامه:

بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی اعضای هیئت علمی دانشگاه

محقق اردبیلی و میزان رضایت مندی دانشجویان از آنان

سمیه رضانی محمودآباد

استاد راهنما:

دکتر علی اکبر پوراحمد

استاد مشاور:

دکتر علی حسین قاسمی

دی ۱۳۹۰

اینجانب سمیه رضانی محمودآباد دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۷ مقطع کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع رسانی (مدیریت فناوری اطلاعات) گواهی می نمایم چنانچه در پایان نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع و ماخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می دانم و جوابگوی آن خواهم بود.

دانشجو تایید می نماید که مطالب مندرج در این پایان نامه (رساله) نتیجه تحقیقات خودش می باشد و در صورت استفاده از نتایج دیگران مرجع آن را ذکر نموده است.

سمیه رضانی محمودآباد

دی ماه ۱۳۹۰

اینجانب سمیه رضانی محمودآباد دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۷ مقطع کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع رسانی (مدیریت فناوری اطلاعات) گواهی می نمایم چنانچه بر اساس مطالب پایان نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب و ... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب و و به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

سمیه رضانی محمودآباد

دی ماه ۱۳۹۰

کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه پیام نور می باشد.

دی ماه ۱۳۹۰

به

اقیانوس موج

آرزوهای مادرم

ودست‌های مهربان

انتظار پدرم

تقدیر و تشکر

در این قسمت بر خود واجب می‌دانم که پیش از هر چیز و بیش از هر چیز، شکر خدای متعال را بجای بیاورم که الطاف او در همه حال بر بندگانش جاری است و نمونه‌ی والای لطف او قوه‌ی یادگیری در آدمی است. آن بی‌نهایت را، شاکرم. همچنین لازم می‌دانم در این قسمت از همسرم که صبورانه، حامی و امیدبخش من در طول مدت تحصیل و مراحل انجام پایان نامه بودند، قدردانی کنم. و از فرزندانم که در این مدت طولانی، همواره با خستگی‌ها، یأس‌ها و کمبود وقت‌های من مواجه بوده، دلجویی کنم. از راهنمایی‌ها و هدایت‌های دکتر علی اکبر پوراحمد نهایت تشکر و سپاس را دارم.

قدردانی ویژه

در این مجال، از استاد ارجمندم دکتر علی حسین قاسمی، بخاطر زحماتی که در مدت نگارش این پایان نامه متقبل شدند، بخاطر نکته‌سنجی‌های ارزنده‌شان، بخاطر به چالش کشیدن من در یافتن آنچه که وجود دارد و بخاطر بخشندگی ایشان در علم و آموخته‌هایشان که همواره نام ایشان این صفت را در ذهن من تجلی می‌دهد، سپاس و قدردانی ویژه دارم. از اینکه در این مدت از دریای علم و گنجینه‌ی اندوخته‌های ایشان بهره‌مند بوده‌ام بسیار خرسندم. کمک‌ها و راهنمایی‌های ایشان نمی‌تواند در قالب این نوشته آنچنان که باید مورد سپاس قرار گیرد. برای ایشان، از خداوند متعال آرزوی توفیق روزافزون دارم.

چکیده

هدف اصلی این مطالعه، بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی اعضای هیئت علمی دانشگاه محقق اردبیلی و ارزیابی میزان رضایت‌مندی دانشجویان از (رویکردها و شیوه‌های تدریس) آنان بود. حجم نمونه‌ی استادان ۱۳۲ نفر و حجم نمونه‌ی دانشجویان ۲۶۵ نفر به نسبت حضور در چهار حوزه‌ی تحصیلی بود، که به روش طبقه‌ای تصادفی ساده بدون جایگزینی انتخاب شدند. این پژوهش به روش پیمایشی از نوع مقطعی در سال ۹۰-۱۳۸۹ انجام یافته و داده‌های تحقیق با استفاده از پرسشنامه‌ی تدوین شده بر اساس ۲۲ شاخصه‌ی برآیندی در ذیل ۵ استاندارد مندرج در «استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی» (ای.سی.آر.ال، ۲۰۰۰) و پرسشنامه‌ی محقق ساخته گردآوری شده است. بر اساس یافته‌های پژوهش میانگین سواد اطلاعاتی اعضای هیئت علمی در پنج استاندارد، بالاتر از حد متوسط است. نیز نتایج نشان داد میانگین رضایت‌مندی دانشجویان از اعضای هیئت علمی، بالاتر از حد متوسط است. همچنین نتیجه‌ی آزمون همبستگی پیرسون در سطح ۰/۰۵، نشان داد بین میزان سواد اطلاعاتی اعضای هیئت علمی دانشگاه محقق اردبیلی و میزان رضایت‌مندی دانشجویان از آنان رابطه‌ی معناداری وجود ندارد ($P\text{-value} > 0/05$; $r = 0/435$). و فرضیه‌ی پژوهش رد شد.

کلید واژه‌ها

سواد اطلاعاتی، اعضای هیئت علمی، دانشگاه محقق اردبیلی، رضایت‌مندی دانشجویان

فهرست مطالب

فصل ۱: کلیات تحقیق ----- ۱

- مقدمه----- ۲
- بیان مسأله----- ۴
- ضرورت انجام پژوهش----- ۶
- هدفها----- ۷
- فرضیه‌ی پژوهش----- ۸
- سوال‌های پژوهش----- ۸
- تعریف‌های عملیاتی----- ۸

فصل ۲: مبانی نظری و پیشینه‌ی تحقیق ----- ۱۰

- مقدمه ----- ۱۱
- بخش نخست: مبانی نظری ----- ۱۱
- سواد اطلاعاتی و دانشگاه----- ۱۲
- سواد اطلاعاتی اعضای هیئت علمی----- ۱۳
- سواد اطلاعاتی در آموزش عالی و نقش اعضای هیئت علمی----- ۱۴
- رضایت‌مندی از کیفیت تدریس----- ۱۶
- تأثیر سواد اطلاعاتی بر کیفیت تدریس----- ۱۶
- بخش دوم: پیشینه‌ی تحقیق ----- ۱۸
- ۱- مطالعات انجام شده در داخل ایران----- ۱۸
- ۲- مطالعات انجام شده در خارج از ایران----- ۲۲
- استنتاج از پیشینه‌ی تحقیق----- ۲۴

فصل ۳: روش تحقیق ----- ۲۶

- مقدمه----- ۲۷
- نوع و روش پژوهش----- ۲۷
- جامعه‌ی آماری----- ۲۷
- حجم نمونه و روش نمونه‌گیری----- ۲۸

- ابزار و روش‌های گردآوری داده‌ها----- ۳۱
- روایی و پایایی ابزار گردآوری داده‌ها----- ۳۵
- روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها----- ۳۶
- محدودیت‌های پژوهش----- ۳۶

فصل ۴: یافته‌های تحقیق----- ۳۸

- مقدمه----- ۳۹
- توصیف داده‌ها----- ۳۹
- توصیف متغیرهای جمعیت شناختی پاسخگویان-اعضای هیئت علمی----- ۳۹
- توصیف متغیرهای مربوط به بخش دوم پرسشنامه- اعضای هیئت علمی----- ۴۱
- توصیف متغیرهای جمعیت شناختی پاسخگویان-دانشجویان----- ۵۲
- توصیف متغیرهای مربوط به بخش دوم پرسشنامه- دانشجویان----- ۵۳
- تحلیل داده‌ها----- ۶۱

فصل ۵: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات----- ۷۰

- مقدمه----- ۷۱
- خلاصه‌ی پژوهش----- ۷۱
- بحث و بررسی----- ۷۲
- نتیجه‌گیری کلی----- ۷۹
- پیشنهاد‌های پژوهش----- ۸۰
- چند پژوهش پیشنهادی----- ۸۲

- پیوست ۱: ترجمه‌ی استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی----- ۸۳**
- پیوست ۲: پرسشنامه‌ی سواد اطلاعاتی اعضای هیئت علمی----- ۹۱**
- پیوست ۳: پرسشنامه‌ی رضایت‌مندی دانشجویان----- ۹۸**
- فهرست منابع----- ۱۰۱**

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱-۲. موارد اشتراک پرسشنامه‌ی کیفیت تدریس سراج و استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی-
۱۷-----
- جدول ۱-۴. توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها بر اساس جنسیت- اعضای هیئت علمی-۴۰-----
- جدول ۲-۴. توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها بر اساس رتبه‌ی دانشگاهی- اعضای هیئت علمی-۴۰-----
- جدول ۳-۴. توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها بر اساس حوزه‌ی علمی- اعضای هیئت علمی-۴۱-----
- جدول ۴-۴. استانداردهای مورد بررسی و قابلیت‌های مورد سنجش در هر استاندارد-۴۲-----
- جدول ۵-۴. شاخص‌های مورد بررسی و قابلیت‌های مورد سنجش در هر شاخص-۴۳-----
- جدول ۶-۴. میانگین و انحراف معیار نمرات اعضای هیئت علمی در استاندارد ۱ به تفکیک حوزه‌ی
علمی-۴۴-----
- جدول ۷-۴. میانگین و انحراف معیار نمرات اعضای هیئت علمی در استاندارد ۲ به تفکیک حوزه‌ی
علمی-۴۵-----
- جدول ۸-۴. میانگین و انحراف معیار نمرات اعضای هیئت علمی در استاندارد ۳ به تفکیک حوزه‌ی
علمی-۴۷-----
- جدول ۹-۴. میانگین و انحراف معیار نمرات اعضای هیئت علمی در استاندارد ۴ به تفکیک حوزه‌ی
علمی-۴۸-----
- جدول ۱۰-۴. میانگین و انحراف معیار نمرات اعضای هیئت علمی در استاندارد ۵ به تفکیک حوزه‌ی
علمی-۴۹-----
- جدول ۱۱-۴. میانگین و انحراف معیار اعضای هیئت علمی به تفکیک استانداردها-۵۰-----
- جدول ۱۲-۴. میانگین و انحراف معیار سواد اطلاعاتی اعضای هیئت علمی به تفکیک حوزه‌ی علمی
استادان-۵۱-----
- جدول ۱۳-۴. توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها بر اساس جنسیت- دانشجویان-۵۳-----
- جدول ۱۴-۴. توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها بر اساس حوزه‌ی تحصیلی- دانشجویان-۵۳-----
- جدول ۱۵-۴. ارتباط پرسشنامه‌ی رضایتمندی دانشجویان با استانداردهای سواد اطلاعاتی-۵۴-----
- جدول ۱۶-۴. میانگین و انحراف معیار رضایتمندی دانشجویان در استاندارد ۱ به تفکیک حوزه‌ی
تحصیلی-۵۵-----

- جدول ۴-۱۷. میانگین و انحراف معیار رضایتمندی دانشجویان در استاندارد ۲ به تفکیک حوزه‌ی تحصیلی-----۵۶
- جدول ۴-۱۸. میانگین و انحراف معیار رضایتمندی دانشجویان در استاندارد ۳ به تفکیک حوزه‌ی تحصیلی-----۵۶
- جدول ۴-۱۹. میانگین و انحراف معیار رضایتمندی دانشجویان در استاندارد ۴ به تفکیک حوزه‌ی تحصیلی-----۵۸
- جدول ۴-۲۰. نتایج آزمون شفه برای مقایسه‌ی دو به دوی گروه‌ها در استاندارد ۱-----۶۲
- جدول ۴-۲۱. نتایج آزمون شفه برای مقایسه‌ی دو به دوی گروه‌ها در استاندارد ۲-----۶۳
- جدول ۴-۲۲. نتایج آزمون شفه برای مقایسه‌ی دو به دوی گروه‌ها در استاندارد ۳-----۶۴
- جدول ۴-۲۳. نتایج آزمون شفه برای مقایسه‌ی دو به دوی گروه‌ها در استاندارد ۴-----۶۵
- جدول ۴-۲۴. نتایج آزمون شفه برای مقایسه‌ی دو به دوی گروه‌ها در استاندارد ۵-----۶۶
- جدول ۴-۲۵. نتیجه‌ی آزمون t تک نمونه‌ای چهار استاندارد تعریف شده‌ی رضایتمندی دانشجویان-----۶۷
- جدول ۴-۲۶. نتیجه‌ی آزمون تحلیل واریانس یک طرفه چهار استاندارد در چهار حوزه‌ی تحصیلی-----۶۸

فهرست نمودارها

- نمودار ۴-۱. میانگین استاندارد ۱ به تفکیک حوزه‌ی علمی استادان-----۴۵
- نمودار ۴-۲. میانگین استاندارد ۲ به تفکیک حوزه‌ی علمی استادان-----۴۶
- نمودار ۴-۳. میانگین استاندارد ۳ به تفکیک حوزه‌ی علمی استادان-----۴۸
- نمودار ۴-۴. میانگین استاندارد ۴ به تفکیک حوزه‌ی علمی استادان-----۴۹
- نمودار ۴-۵. میانگین استاندارد ۵ به تفکیک حوزه‌ی علمی استادان-----۵۰
- نمودار ۴-۶. میانگین نمرات اعضای هیئت علمی به تفکیک استانداردها.-----۵۱
- نمودار ۴-۷. سواد اطلاعاتی اعضای هیئت علمی به تفکیک حوزه‌ی علمی استادان-----۵۲
- نمودار ۴-۸. میانگین رضایتمندی دانشجویان در استاندارد ۱ به تفکیک حوزه‌ی تحصیلی-----۵۵
- نمودار ۴-۹. میانگین رضایتمندی دانشجویان در استاندارد ۲ به تفکیک حوزه‌ی تحصیلی-----۵۶
- نمودار ۴-۱۰. میانگین رضایتمندی دانشجویان در استاندارد ۳ به تفکیک حوزه‌ی تحصیلی-----۵۷
- نمودار ۴-۱۱. میانگین رضایتمندی دانشجویان در استاندارد ۴ به تفکیک حوزه‌ی تحصیلی-----۵۸
- نمودار ۴-۱۲. میانگین رضایتمندی دانشجویان دانشگاه محقق اردبیلی به تفکیک استانداردها-----۵۹
- نمودار ۴-۱۳. میانگین رضایتمندی دانشجویان دانشگاه محقق اردبیلی به تفکیک حوزه‌ی تحصیلی-----۶۰
- نمودار ۴-۱۴. مقایسه‌ی میانگین رضایتمندی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه محقق اردبیلی-----۶۱

فهرست تصویرها

تصویر ۳-۱. تعیین تعداد جامعه و تعداد نمونه‌ی تحقیق بر مبنای جدول کرجسی و مورگان-----۲۹

فصل ۱

کلیات تحقیق

- مقدمه
- بیان مسأله
- ضرورت انجام پژوهش
- هدفها
- فرضیه
- سؤال‌های پژوهش
- تعریف‌های عملیاتی

مقدمه

ظهور عصر اطلاعات، عظیم‌ترین چالشی است که امروزه جوامع مختلف را تحت تأثیر خود قرار داده است. رشد غیر قابل پیش‌بینی اطلاعات و فناوری‌های مربوط به حوزه‌ی ذخیره، سازماندهی، و دسترسی به اطلاعات از جمله ویژگی‌های بارز این عصر به حساب می‌آیند.

این تغییرات با وجود مزایای فراوان خود مشکلاتی جدی را نیز موجب گردیده است. از مهم‌ترین مشکلات، چگونگی دسترسی به اطلاعات ارزشمند سازماندهی شده در میان میلیون‌ها پاره‌ی اطلاعاتی است که در محل‌های گوناگون و سطوح و مکان‌های مختلف پراکنده است.

«هربرت سیمان»^۱ - برنده‌ی جایزه‌ی نوبل - در مقابل این مسئله که دانستن به مفهوم داشتن چیزی در حافظه‌ی شخصی هر فرد است، مخالفت نمود و امروزه شاهد این واقعیت هستیم که دانستن به مفهوم داشتن دسترسی به فرایند اطلاعات است و در واقع دارایی، جای خود را به دسترسی داده است. در این رابطه در سال ۱۷۷۵ «ساموئل جانسون»^۲ نیز سخنی نیک و به جا گفته است (نظری، ۱۳۸۳، ص ۸ به نقل از [no date] Hayden):

دانش بر دو نوع است:

ما خود یک موضوع را می‌دانیم یا

می‌دانیم که در کجا می‌توانیم به اطلاعاتی در خصوص آن موضوع دست پیدا کنیم.

و امروزه می‌بینیم که بیش از هر زمان دیگری، باید بر دانش دوم تسلط داشته باشیم و بتوانیم اطلاعات مورد نیاز خود را از میان انبوهی از منابع، درست انتخاب کنیم.

برای دستیابی به اطلاعات به توانایی‌های ویژه‌ای نیاز است تا بتوان با تکیه بر آن به نتیجه‌ی مناسب دست یافت، از سوی دیگر ارزیابی اعتبار و کاربرد مفید اطلاعات در فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی، نیاز به این توانایی را بیشتر آشکار می‌سازد، به ویژه با تولید روزافزون اطلاعات و شیوه‌های انتشار آن در قالب‌های چاپی و الکترونیکی، مهارت‌های کسب اطلاعات دارای پیچیدگی‌ها و نکات

¹. Herbert Seaman

². Samuel Johnson

ظریفی شده است که بدون آگاهی از شیوه‌های صحیح و مناسب، جستجوی اطلاعات کاری به غایت دشوار است. صرف دستیابی به اطلاعات دلیلی بر مؤفقت نیست، بهره‌گیری از اطلاعات سودمند، مرتبط، معتبر و متناسب می‌تواند کاربران را در فعالیت‌های علمی خود پشتیبانی کند.

سواد اطلاعاتی^۱ قابلیت است که فرد را در دسترسی مفید و مؤثر به اطلاعات، ارزیابی انتقادی آن و استفاده‌ی دقیق و خلاق از اطلاعات به دست آمده به منظور رفع نیازهای اطلاعاتی خویش توانمند می‌سازد (حسن زاده، ۱۳۸۶، ص ۳).

فیست^۲ (۲۰۰۳)، خاطر نشان می‌سازد در سال‌های اخیر، دانشگاه‌ها به عنوان مهم‌ترین مراکز توسعه‌ی سواد اطلاعاتی، شناخته شده‌اند. این امر به این علت است که دانشگاه‌ها با تربیت دانش‌آموختگانی آگاه، متخصصانی پرورش خواهند داد که برای استفاده‌ی بهینه از اطلاعات به مهارت‌های لازم، مجهز می‌باشند. امروزه، به جای معادن و محصولات کشاورزی، نیروی انسانی متفکر و خلاق، سرمایه‌ی یک کشور محسوب می‌شود. همچنین وی اظهار می‌کند سطح آگاهی مریبان دانشگاه نسبت به نقش خود در آموزش سواد اطلاعاتی به دانشجویان، به سرعت در حال افزایش است.

نظام کنونی ما، برای خدمت به جمعیت محدودی از دانشجویان ایجاد شده و بر مفروضات قدیمی درباره‌ی تدریس (مثل لزوم حضور استاد و دانشجو در کلاس درس) و یادگیری (مثلاً این که تسلط بر یک مجموعه از آگاهی‌ها، راه آماده شدن برای زندگی است) استوار است. آنچه زمانی اثربخش‌ترین و کارآمدترین راه تدریس و یادگیری بود - مدل دانشگاه پژوهشی، اعضای هیئت علمی به خلق دانش می‌پردازند و از طریق تدریس شفاهی (خطابه) آن را به دانشجویان ارائه می‌دهند- در پرتو تلاش برای پاسخگویی به نیازهای نوین در یادگیری، اکنون دچار خدشه و خلل شده است. کلاس متعارف درسی، چه در نوع درون - پردیس و چه در نوع برون - پردیس، به عنوان یک فناوری کهنه و قدیمی، دچار نقصان‌های گوناگون است. ما به نظام بهتری در یادگیری نیازمندیم که دانشجویان را قادر سازد به کسب دانش بپردازند. ما نیازمند یک نظام پشتیبانی برای آن دسته از اعضای هیئت علمی هستیم که می‌خواهند با این شیوه‌ی جدید به تدریس بپردازند. به بیان روشن‌تر، اعضای هیئت علمی علاوه بر آن که باید خود توانایی‌های لازم در فرآیند پرسش و پژوهش را داشته باشند باید بتوانند این قابلیت‌ها را در دانشجویان نیز پرورش دهند (قاسمی، ۱۳۸۶، ص ۱۶۷).

^۱. Information Literacy

^۲. Feast

بیان مسأله

ممکن است این سؤال پیش آید که «چرا بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی اعضای هیئت علمی در این پژوهش مورد توجه است؟ و چرا رضایت‌مندی دانشجویان در ارتباط با سواد اطلاعاتی اعضای هیئت علمی مد نظر قرار گرفته است؟» دلایل مختلفی برای این امر وجود دارد که همه‌ی آنها نیز به صورت تنگاتنگی به هم مربوط هستند، از جمله:

۱. پژوهش‌هایی (صیفوری، بی‌تا؛ بختیارزاده، ۱۳۸۱؛ سیامک، ۱۳۸۶) سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر را بررسی کرده‌اند و نتیجه گرفته‌اند سواد اطلاعاتی آنان پایین‌تر از حد متوسط و حتی کم است.

۲. بسیاری از دانش‌آموختگان دانشگاهی، فاقد مهارت‌هایی (سواد اطلاعاتی) هستند که ضامن موفقیت شغلی و ادامه‌ی تحصیل آنها به حساب می‌آیند.

۳. دانشجویان در کارهای تحقیقی مانند پروژه‌های کلاسی، پایان‌نامه و ... همچنین در استفاده از منابع اطلاعاتی با دشواری‌های زیادی مواجهند.

۴. ترسا وای نیلی^۱ در پایان‌نامه‌ی خود در سال ۲۰۰۰ تأیید کرد که رابطه‌ی دانشجویان با اعضای هیئت علمی بر نگرش و عملکرد آنان در مهارت‌های سواد اطلاعاتی تأثیر می‌گذارد این یک رابطه‌ی مهم و آشکار است، زیرا باعث می‌شود که استاد مهارت‌های سواد اطلاعاتی را به دانشجویان معرفی نماید، استفاده و تسلط به این مهارت‌ها را مدل‌یابی کند، و آنها را در برنامه‌ی درسی خود بگنجانند. نقش اعضای هیئت علمی در تربیت دانشجویان باسواد اطلاعاتی، در بهبود یادگیری مادام‌العمر، و تربیت شهروندان باسواد اطلاعاتی بسیار مهم است (نیلی، ۱۳۸۹، ص ۲۲۶).

۵. اگر بخواهیم مولفه‌ی سواد اطلاعاتی را تمام و کمال در برنامه‌ی درسی دانشگاه‌ها پیاده‌سازی نمائیم بایستی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها در شیوه‌ی آموزش دوره‌های درسی خود به طور کامل تجدید نظر کرده و آنها را تغییر دهند (تقوی، ۱۳۷۷، ص ۶).

۶. اعضای هیئت علمی در دانشگاه‌ها

الف) سرمایه‌ی فکری و ابزار بالقوه‌ی پژوهش محسوب می‌شوند

ب) و اگر این اساتید مجهز به مهارت‌های سواد اطلاعاتی باشند قادر خواهند بود که

نیروی انسانی کارآمدی پرورش دهند

ج) و خود نیز در تولید علم، کارآمدتر و مفیدتر باشند.

¹. Teresa Y. Neely's

۷. دانشگاه‌های ما، به دلیل گرفتاری‌ها و مسائل گوناگون، کمتر فرصت این را داشته‌اند به نظرات دانشجویان، که در حقیقت دریافت‌کنندگان اصلی آموزش عالی هستند، وقوف پیدا کنند و ملاحظه نمایند که آیا آموزش عالی در راه صحیح و مناسب حرکت می‌کند، یا آنکه چنین نیست و تلاش‌ها فاقد جهت هستند.

۸. نقش و عملکرد اعضای هیئت علمی، کتابداران، کتابخانه‌های دانشگاهی و فناوری اطلاعات و ارتباطات بنا بر نظر هاشم‌زاده و یاری (۱۳۸۹) مهم‌ترین عواملی هستند که می‌توانند زمینه‌ی دستیابی به قابلیت‌ها و توانمندی‌های مرتبط با سواد اطلاعاتی را در سطح آموزش عالی فراهم سازند.

۹. کیانی (۱۳۸۳) در بیان موانع بازدارنده‌ی سواد اطلاعاتی در جوامع دانشگاهی، به نبود بستر و فرهنگ مناسب در جهت همکاری‌های دو جانبه بین دانشجویان و استادان در زمینه‌های آموزشی، کمک آموزشی و تحقیقات اشاره می‌کند.

۱۰. گرچه کلمه‌ی «استاد» تنها یک‌بار در کل سند استانداردهای ای.سی.آر.ال^۱ (پیوست ۱) بیان شده است (به سنجه‌ی برآیندی ۱-۱- الف بنگرید) اما نمی‌توان و نباید اهمیت این جنبه‌ی سواد اطلاعاتی را ناچیز پنداشت. مزید بر اینکه، به هنگام بیان این کلمه در استاندارد ۱، بر «مشورت دانشجویان با استادان» در راستای تعریف و بیان شفاف یک نیاز اطلاعاتی تمرکز شده است (نیلی، ۱۳۸۹، ص ۲۲۶).

فراگیری قابلیت‌های مربوط به سواد اطلاعاتی، برای تمامی افراد، به‌ویژه اعضای هیئت علمی حائز اهمیت است. هر روز این نیاز در میان اعضای هیئت علمی احساس می‌شود. زیرا با توجه به روند سریع پیشرفت دانش، دسترسی آسان‌تر اعضای هیئت علمی به منظور دستیابی، درک و بهره‌گیری بهینه از دانش روز جامعه، نیازمند مهارت‌های سواد اطلاعاتی است.

در ایران امر آموزش سواد اطلاعاتی در چند سال اخیر در دانشگاه‌ها مورد توجه بوده است، به علت اینکه دوره‌های تحصیلات تکمیلی بیشتر پژوهش‌گرا هستند دانشجویان این دوره‌ها بیشتر از دانشجویان کارشناسی هدف برنامه‌های سواد اطلاعاتی در دانشگاه‌های ایران بوده‌اند، اما اعضای هیئت علمی با توجه به لزوم روزآمدسازی اطلاعات خود و درگیر بودن در آموزش و پژوهش، از نیازمندان جدی و دائم اطلاعات به شمار می‌آیند و به همین دلیل مورد توجه برنامه‌های توسعه‌ی سواد اطلاعاتی می‌باشند. و برنامه‌ها ملزم به وجود شناخت وضعیت موجود هستند.

^۱. Association of College and Research Libraries (ACRL)

دانشگاه محقق اردبیلی به عنوان دانشگاه مادر در استان اردبیل، هر ساله پذیرای هزاران دانشجو در مقاطع کاردانی، کارشناسی و تحصیلات تکمیلی کارشناسی ارشد و دکترا است. تأثیرات افزایش رغبت به تحصیل در دانشگاه بخصوص افزایش جمعیت خواهان ادامه‌ی تحصیل در مقاطع تکمیلی – کارشناسی ارشد و دکترا – بر این دانشگاه، کاملاً محسوس است. چرا که همه ساله بر رشته‌های تحصیلی موجود و ظرفیت‌های پذیرش افزوده می‌شود تحصیلات تکمیلی برخی رشته‌ها راه‌اندازی می‌شود.

با توجه به دلایل اشاره شده در بالا، توجه به اهمیت سواد اطلاعاتی در میان اعضای هیئت علمی جهت انجام امور آموزشی و پژوهشی، ضرورت انجام این پژوهش را بیشتر کرده است. پژوهش حاضر به این مقوله در دانشگاه محقق اردبیلی که شامل اعضای هیئت علمی و دانشجویان دوره‌های کارشناسی ارشد و دکترا در سال ۹۰-۱۳۸۹ است پرداخته است. در این پژوهش وضعیت سواد اطلاعاتی اعضای هیئت علمی دانشگاه و میزان رضایت‌مندی دانشجویان از آنان بررسی شده است. انجام این تحقیق روشنگر وضعیت موجود بوده و امید است ارائه‌دهنده‌ی نکات علمی ارزشمند جهت ارتقاء و بهبود آن باشد.

ضرورت انجام پژوهش

اهمیت و ضرورت ارتقای سطح سواد اطلاعاتی افراد جامعه علی‌الخصوص جامعه‌ی دانشگاهی برای کسانی که با سواد اطلاعاتی و کاربردها و کارکردهایش آشنایی دارند پوشیده نیست. تحقیقاتی (مانند نظری، ۱۳۸۳؛ حسن‌زاده، ۱۳۸۶؛ بیرانوند، ۱۳۸۳) که نتیجه گرفته‌اند عدم بهره‌گیری دانشجویان از روش‌ها و ابزارهای مناسب، به دلیل نبود امکانات و منابع اطلاعاتی نیست، بلکه به دلیل نداشتن آگاهی و دانش کافی در زمینه‌ی نحوه‌ی سازماندهی منابع اطلاعات در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعات اعم از سنتی و دیجیتالی، ساختار منابع اطلاعات و کارکردهای هرکدام و ... بوده است، بر این ضرورت صحه می‌گذارند. مزید بر آن ضرورت برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در زمینه‌ی ارتقای سواد اطلاعاتی و آموزش این مهارت، نیز توسط پژوهش‌هایی (مانند اصلانی ملایری ۱۳۸۳؛ حداد، ۱۳۸۳) به اثبات رسیده است. اصلانی ملایری (۱۳۸۳) نتیجه می‌گیرد که ضعف سواد اطلاعاتی و مهارت‌های اطلاع‌یابی در بین دانشجویان ناشی از فقدان برنامه‌ی آموزشی مناسب و نهادینه نشدن^۱ آموزش برای

^۱ نهادینه کردن، یعنی تثبیت کردن و جا انداختن چیزی بدیع و تازه و نوظهور، که تاکنون سابقه نداشته است (دهخدا، ۱۳۲۵).

ارتقاء سطح سواد اطلاعاتی آنان در محیط‌های آموزشی قبل از دانشگاه و در دانشگاه است. همچنین وی اشاره می‌کند در سطح کشور ایران حتی دو دانشگاه را نمی‌توان از نظر برنامه‌های آموزشی و اجرایی برای ارتقاء سطح سواد اطلاعاتی، هماهنگ و نظام‌مند یافت و معرفی کرد. حداد (۱۳۸۳) نیز توجه به برخی سازمان‌های اجتماعی مانند دانشگاه‌ها و دانشکده‌ها را امری ضروری در ارتقای سواد اطلاعاتی می‌داند چرا که معتقد است مفاهیم مرتبط به این سازمان‌ها با مفهوم سواد اطلاعاتی همپنداری زیادی دارند؛ لذا، بیان می‌کند «توجه و دقت در میزان سرمایه‌گذاری، شیوه‌ی برنامه‌ریزی و نظارت بر عملکرد این سازمان‌ها می‌تواند در مجموع به ارتقای مفهوم سواد اطلاعاتی در بلندمدت کمک کند».

برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها در همه‌ی امور، معرفت و شناخت قبلی نسبت به جامعه‌ی هدف خود را می‌طلبد بدیهی است بدون آشنایی با وضعیت سطح سواد اطلاعاتی جامعه‌ی دانشگاهی، برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها جهت ارتقای آن، راه به جایی نخواهد برد. کارهای پژوهشی بسیاری در رابطه با این شناخت در جامعه‌ی دانشگاهی شامل دانشجویان، دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی، اعضای هیئت علمی، کتابداران دانشگاهی انجام گرفته است. و جامعه‌ی هدف در این پژوهش اعضای هیئت علمی دانشگاه محقق اردبیلی است. همه‌ی این ضرورت‌ها بر دانشگاه محقق اردبیلی و بر اعضای هیئت علمی این دانشگاه، نیز صادق است. بنا به ضروریات مذکور در قالب پایان‌نامه و با روش پیمایشی به بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی اعضای هیئت علمی دانشگاه محقق اردبیلی، و میزان رضایت‌مندی دانشجویان از آنان پرداخته شد.

هدف‌ها

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی اعضای هیئت علمی دانشگاه محقق اردبیلی و ارزیابی میزان رضایت‌مندی دانشجویان از (رویکردها و شیوه‌های تدریس) آنان است. اهداف فرعی پژوهش حاضر شامل موارد ذیل است:

- ۱- تعیین میزان مهارت‌های اعضای هیئت علمی از نظر تعیین و بیان نیاز اطلاعاتی.
- ۲- تعیین میزان آشنایی اعضای هیئت علمی با راه و روش‌های دسترسی به اطلاعات.
- ۳- تعیین میزان مهارت‌های اعضای هیئت علمی از نظر تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده.